

Türk Tabipleri Birliği ve mesleki değerlerin savunusu

Feride Aksu Tanık*

“ Mesleki bağımsızlığın ciddi tehdit altında olduğu dönemlerde, hekimlerin zorla ya da rızayla güç odaklarının yanında ve hekimliğin varlık nedenine aykırı davrandıkları koşullarda, mesleğin etik normlarının ve değerler manzumesinin tanımlanmasına ihtiyaç ortaya çıkmıştır. ”

Doksanlı yıllarda bir grup hekim, falaka ve kaba dayanın izlerini sintigrafi ile kanıtlamışlardı¹. Sintigrafinin işkence izlerini tespit etmede kullanılması, ısrarlı arayışların ve yaratıcılığın bir sonucudur. Bu saygın meslektaşlarımızı bu arayışa iten şey mesleki değerlerdir.

*Türk Tabipleri Birliği Etik Kurulu

Bu yazıda mesleki değerlerin izini sürmeye çalışacağım.

MESLEKİ BİLGİ BİRİKİMİ VE MESLEKİ DEĞERLER BİRBİRİNE KOŞUT MU GELİŞİYOR?

Tıbbi bilginin birikimiyle mesleki değerlerin gelişimi ve birikimi doğaldır ki birbiriyle etkileşmektedir ama gelişmeleri her zaman birbiriyle koşut

değildir. Tıbbi bilgi birikimi önceleri deneme yanılma, ısrarla araştırma, hata yapma riskini göze almayı gerektiriyordu. Bilinmeyenlerin bilinenlerden çok olduğu bir dünyada, hastalıkların bulgu ve belirtilerinin yineleyen örüntülerinin gözlemlenmesi, tedavi seçeneklerine kafa yorulması, tekrar tekrar denenen uygulamaların sonuçla-

alınan irinin sağlıklı deri çizilerek inoküle edilmesiyle başlayan serüven sonunda bir aşıya dönüşmüş, nihayet hastalığın eradikasyonu ile sonuçlanmıştı. Zaman içinde aşı geliştirme serüveni karlı bir yatırıma dönüştü. Pahalı ve riskli temel bilim çalışmaları kamuda gerçekleştirilip ürün aşamasında el değiştirerek ilaç şirketlerine patent hakkı ile devredilmekte ve insanlığın çoğunluğu için erişim olanaksız hale gelebilmektedir. Oysa Jonas Salk geliştirdiği Polio aşısı için patent almayı reddetmişti². İşte bu reddin arkasında sadece tıbbi bilgi değil mesleki değerler de vardır.

Mesleki değerlerin gelişiminin ise başka bir yol haritası vardır. Mesleki bağımsızlığın ciddi tehdit altında olduğu dönemlerde, hekimlerin zorla ya da rızayla güç odaklarının yanında ve hekimliğin varlık nedenine aykırı davrandıkları koşullarda, mesleğin etik normlarının ve değerler manzumesinin tanımlanmasına ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Geçen yüzyılda dünyada yaşanan kimi dramatik olaylar hekimlerin örgütlü bir biçimde bu meseleleri ele almaya karar vermelerine yol açmıştır.

MESLEKİ DEĞERLER HANGİ KOŞULLARDA HANGİ ODAKLAR TARAFINDAN TEHDİT EDİLMEKTE?

Sağlık alanında mesleki değerleri tehdit eden ve birbirine içkin olan üç temel odaktan söz edilebilir: kapitalizm, totaliter rejimler ve militarizm.

KAPİTALİZM

Kapitalizmin sağlık alanına müdahalesinin sonuçlarını iki boyutta gözlemlemek olanaklıdır. Bunlardan ilki neoliberal ekonomik ve sosyal politikaların, bu bağlamda sağlık politikalarının yarattığı sağlık hakkı ihlalleri ve etik sorunlar.

İkincisi ise bireysel hekimlik uygulamalarında karşımıza çıkan etik meselelerdir. Bu bağlamda ilaç araştırmalarına bir göz atmak olanaklıdır. İlaç araştırmalarının çok önemli bir kısmını ilaç şirketlerinin finanse ettiği biliniyor. Bu çalışmalarda yer alan hekimler kimi zaman şirketin karlılığı

rının sistematize edilerek olumlu ya da olumsuz çıkarsamalar yapılması.

Yıllar ilerledikçe tıbbi teknoloji hızla gelişmeye başladı ve tekil çabalar daha sistematik, daha teknolojik bir çerçeveye oturdu. Günümüzde tıbbi bilgi birikimini teknolojik gelişmeden ayrı düşünmek neredeyse olanaksızdır. Tanı tekniklerinin, tedavi yaklaşımla-

rının belirgin bir biçimde gelişmesine yol açan bu durum, kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkileri bakımından da karlı bir alan ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle aslında tıbbi bilgi birikimi, bilginin ve teknolojinin metalaşması nedeniyle kapitalizmin hem hegemonyası hem de tehdidi altındadır.

Çiçek aşısı geliştirilirken püstüllerden

“

Totaliter rejimler tıbbi araştırmaları araşsallaştırmış, bazı “bilim insanları!” ve bazı “hekimler!” ne yazık ki bu süreçlerde aktör olarak yer almış, büyük bir çoğunluk ise o zamanın ruhuna uyararak sessiz kalmıştır.

”

uğruna doğru olmayan verileri paylaşabiliyorlar. En yakın ve milyarlarca insanın huzurunda gerçekleşen rnek Covid-19 ve Hidroksi Klorokin üzerinden verilebilir. ABD Başkanının da içinde olduğu bazı politik figürlerin promosyonunu yaptığı ilaç hızla ülkelerin tedavi protokollerine alınmış, sahte çalışmalarla kanıt üretilmiş, saygın dergilerde yayınlar yapılmıř³, sonra ilacın etkili olmadığı ortaya konmuřtur⁴.

TOTALİTER REJİMLER

Totaliter rejimler tıbbi araştırmaları araşsallaştırmış, bazı “bilim insanları!” ve bazı “hekimler!” ne yazık ki bu süreçlerde aktör olarak yer almış, büyük bir çoğunluk ise o zamanın ruhuna uyararak sessiz kalmıştır. Nazi döneminde yürütülen “bilimsel deneyler” bu anlamda verilebilecek en dramatik örneklerden biridir. Birçok hekimin yer aldığı “deneylerde” oksijensiz, 2000 metreye kadar yüksek irtifa odalarında insan bedeninin nasıl etkilendiği araştırılmış, tutsakların bedenlerinden kemik, kas, sinirler, tüm bacak, kalça gibi bölümlerin çıkarılmış ve başka tutsaklara nakli denenmiştir. Tutsakların hardal gazına maruz bırakıldığı, soğuk ve açlığın insan bedenine etkisinin araştırıldığı bilinmektedir⁵. Nazi deneylerinde yer alan hekimlerin bir kısmının Nürnberg’de

kurulan savaş mahkemelerinde yargılandıkları ve ceza aldıkları bilinmektedir⁶.

SAVAş VE ATIşMA DÖNEMLERİ

Savaş ve çatışma dönemlerinde de benzer biçimde araştırmaların araçsallaştırıldığı bilinmektedir. Japonya’nın işgali altındaki in’de yürüttüğü akıl almaz çalışmaları örnek vermek olasıdır. 1925 tarihli Biyolojik ve Kimyasal silahları yasaklayan Cenevre Protokolüne rağmen; 1938’de, Birim 731 ve Birim 100 adı verilen merkezlerde, biyolojik silah geliştirmek için tutsakları kasıtlı olarak veba, şarbon, kolera etkenleri ile enfekte etmiřlerdir⁷. Bu dönemde o yıllardaki dünya nüfusunu birkaç kez öldürecek miktarda biyolojik silah üretildiği belirtilmektedir. Tutsaklar insan değil “maruta” yani tomruktur. Basınc odalarında insanlar üzerinde deneyler yapılmış, tutsaklara anestezi vermeden canlı diseksiyon uygulanmış ve bu süreçler fotoğraflarla belgelenmiştir. Tokyo’nun merkezinde Shinjuku’da ayrıca gizli araştırma ve deney merkezi oluşturulduğu ve Japonya Tıp Faklterlerinden binlerce hekimin ve araştırma ekiplerinin bu çalışmalarda yer aldığı, 250 bin kişinin saha testlerinde yaşamını yitirdiği ifade edilmektedir. Çalışanların gizlilik yemini ettikleri, Japonya’da faille-

rin hiçbirinin yargılanmadığı⁸, bu amaçla ABD ile cezazırlık anlaşması yapıldığı bilinmektedir.

MESLEKİ DEĞERLERİN SAVUNUSUNDA MESLEK ÖRGÜTLERİNİN YERİ NEDİR?

Hekimliğin bilgi birikiminin insanların, diğer canlı türlerinin, doğanın aleyhine kullanılma olasılığının olduğu, mesleki bağımsızlığın gerek kapitalizmin, gerek totaliter rejimlerin gerekse militarizmin tehdidi altında olduğu her koşulda tutum almak gereklidir. Bu tutum alış en kritik baskı dönemlerinde, en kritik dönemeçlerde hekimliğe ışık tutmaktadır.

Hekimliğin bilgi birikiminin kötüye kullanıldığı örnekler Dünya Tabipler Birliği'nin (DTB) kurulmasında tetikleyici bir gerçekçe olmuştur. DTB İkinci Dünya Savaşı sonrasında 17 Eylül 1947'de içlerinde Etibba Odasının da bulunduğu 27 tabip örgütü tarafından kurulmuş ve kuruluş amacını "hekimlerin bağımsızlığının ve her zaman en yüksek etik standartlarda tutum almalarının ve bakım vermelerinin garanti altına alınması" olarak ifade etmiştir⁹. Özellikle savaş dönemlerinde hekimlerin de katkısıyla gerçekleşen insanlık ve etik dışı uygulamaların bir daha yinelenmemesi için etik ilkelerin geliştirilmesi, güncellenmesi DTB'nin en temel sorumluluk alanlarından biridir. Örneğin Helsinki Bildirgesi (1964) insanlar üzerinde yürütülecek çalışmalara ilişkin etik ilkeleri ayrıntılarıyla ortaya koyan, Tokyo (1975) ve Hamburg (1997) Bildirgeleri ise işkence ve insanlık dışı kötü muamele karşısında alınacak hekim tutumunu tanımlayan politika belgeleridir¹⁰.

TTB VE MESLEKİ DEĞERLERİN SAVUNUSU

TTB'nin hekimliğin değerlerinin ve mesleki bağımsızlığın savunulması konusunda kırk yılı aşan bir mücadele deneyimi vardır. Bu mücadele doğal olarak kapitalizmin, baskıcı rejimlerin ve militarizmin sağlık alanında yaratabileceği, yarattığı tahribatlara ve tehditlere karşı çıkmayı gerektirmekte ve yaşam, sağlık, sağlıklı bir çevrede yaşama, sağlık hizmetlerine erişim haklarının savunusunu kapsamaktadır. Bu bağlamda sağlığın özelleştirilmesinden, işçi cinayetlerine, altın madenlerinden, termik ve nükleer santrallere, kadına yönelik şiddetten

işkenceye kadar uzanan bir yelpazede bir mücadele geleneği kuşaklar değişse de değişmemiştir.

Değerler savunusu nedeniyle seçilmiş temsilcilere davalar açılmıştır: Merkez Konseyi üyelerinin 12 Eylül döneminde idam cezasına ve idamın infazı sırasında hekim bulundurulmasına karşı çıkmaları, doksanlı yıllarda F Tipi Cezaevlerine karşı yürütülen açlık grevi/ölüm oruçları sürecinde zorla beslemeye karşı çıkarak "açlık grevlerinde hekim tutumu" açıklamasını yapmaları, Gezi Parkı protestoları sürecinde hekimlerin sokaklarda yaralılarına hastane öncesi ilk yardım hizmeti sunmaları nedeniyle Ankara, Hatay ve İstanbul Tabip Odalarının seçilmiş organlarına karşı açılan ve beraat ile sonuçlanan yargılamalara neden olmuştur¹¹. 2018 yılında Merkez Konseyi üyeleri "savaş bir halk sağlığı sorunudur"¹² açıklaması sonrasında Halkı Kin ve Düşmanlığa Alenen Tahrik Etmek ve Terör Örgütü Propagandası yapmak iddiasıyla yargılanmışlar ve ceza almışlardır. Oysa DTB'nin silahlı çatışmalarla ilgili tutum belgesinde "Hekimler, silahlı çatışmaların başlatılması ya da sürdürülmesiyle ilgili kararlarında; siyasetçilerin, bükümetlerin ve güç sahibi başka kesimlerin, bu kararların sağlık dahil çeşitli alanlarda yol açabileceği sonuçların farkında olmaları için çalışmalıdır" denmektedir¹³. Tıpkı Dr. Şeyhmus Gökalp'in savunmasında: "biz hakikati görmezden gelemez, gördüğümüz hakikati de ifade etmekten çekinmeyiz"¹⁴ dediği gibi. Verilen ceza hekimlerin sadece mesleki değerlerine değil aynı zamanda bağımsızlıklarına yönelik bir saldırıdır.

Değerlerin savunusu hiçbir zaman kolay olmamıştır. Hekimliğin değerlerini savunanlar hedef alınmış, suçlaştırılmaya ve itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. 2001 yılının Ocak ayında Dünya Tabipler Birliği'ne yazdığı mektupta Prof. Dr. Veli Lök, TTB üyesi hekimlerin açlık grevine katılanları zorla beslemeyi reddettikleri için hedef alındıklarını, baskı altında olduklarını belirtmekte ve mektubun yayınlanmasının yaratabileceği bireysel riskleri göze aldığını şöyle ifade etmektedir: "bizim etik sorumluluğumuz olası zararları göğüslememizi sağlar"¹⁵.

Kaynaklar

- 1) Lök, Tunca, Kapkın, Tırnaklı, Dirik, Öztop, Bolat, Baykal, TIHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu, 1994
- 2) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6351694/>
- 3) [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31180-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31180-6/fulltext)
- 4) <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-hydroxychloroquine>
- 5) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1323276/>
- 6) <https://museums.nuernberg.de/memorial-nuremberg-trials/>
- 7) <https://unit731.org>
- 8) Faillerden bir kısmı Sovyetler Birliğinde yargılanmıştır <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2001/06/05/commentary/world-commentary/the-trial-of-unit-731/>
- 9) <https://www.wma.net/who-we-are/history/>
- 10) <https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/>
- 11) Özçelik, Z (2014) Hekimlik Yargılamaları, Toplum ve Hekim, cilt:29, sayı:3, 193-207
- 12) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=28de85da-00e5-11e8-a05f-429c499923e4
- 13) <https://www.wma.net/policies-post/wma-statement-on-arm-med-conflicts/>
- 14) Şeyhmus Gökalp beyan metni
- 15) <https://www.wma.net/news-post/wma-warned-about-mounting-campaign-against-turkish-doctors/>

